

“BABEȘ-BOLYAI” UNIVERSITY, CLUJ-NAPOCA

FACULTY OF HISTORY AND PHILOSOPHY

„HISTORY. CIVILIZATION. CULTURE” DOCTORAL SCHOOL

JESUIT EDUCATION IN CLUJ

(1579-1690)

SUMMARY

SCIENTIFIC COORDINATOR :

ACAD. PROF. UNIV. DR. **IOAN – AUREL POP**

DOCTORAL STUDENT:

PÁLL - SZABO FERENC DANIEL

CLUJ-NAPOCA

2018

CONTENTS

Introduction

Argument

Historiography Landmarks

The Jesuit School of Cluj – Center for Cultural Diffusion

Politics and Religion: Transylvania in the XVIth and XVIIth Century

Cluj – a Cultural and Economic Center

Born of a Country: Between the Shadow of the Half moon and the Claws of the Imperial Eagle

Transylvania – from Voyvodship to Principality

Education and Religious Reform in Transylvania and Cluj

Catholic Crisis

Francisc Dávid and the Confession „of Cluj”

„Orthodoxy”, the New Style

Protestant Education in Cluj

Education in Transylvania before the Religious Reform

Melanchton and the Calvinist Education

The Protestant Educational System in the XVIth and XVIIth Century in Transsylvania

Protestant Schools in Cluj

The Antitrinitarian (Unitarian) College of Cluj

The Calvinist School of Cluj

Dramatical Plays in Colleges

The Jesuit College and University between 1579 – 1606

Premises

The Founding of the College

The Founding Decree of the Jesuit University of Cluj

First Successes

Rules of the Seminary

Laws of the Seminaries

1588 – the First Exile of the Jesuits

The Return of the Jesuits in Transylvania

9th of June, 1603 – the Banishment of the Jesuits from Cluj

The Gymnasium of Cluj between 1615 and 1660

The Correspondence Related to the Return of the Jesuits in Transylvania

The Material Goods of the Jesuit Mission from Cluj – Mănăştur

Life in the Convict: the Daily Routine

The Jesuit Gymnasium in 1630 and after

The Jesuit Library of Cluj

College Libraries in Cluj

The Library of the Unitarian College

The Library of the Calvinist College

The Libraries of the Jesuit Schools of Cluj

Resources of the Jesuit Library of Cluj

Jesuit education, universal and particular: Ratio Studiorum

Ratio Studiorum: analysis of text

Rules of the Provincial

Rules of the Rector

Rules of the Prefect of Studies

Common Rules of Professors of the Higher Faculties

Rules of the Professor of Sacred Scripture

Rules of the Professor of Hebrew

Rules of the Professor of Scholastic Theology

Rules of the Professor of Cases of Conscience

Rules of the Professor of Philosophy

Rules of the Professor of Moral Philosophy

Rules of the Professor of Mathematics

Rules of the Prefect of Lower Studies

Rules for Written Examinations

Laws for Prizes

Common Rules for the Teachers of the Lower Classes

Rules of the Teacher of Rhetoric

Rules of the Teacher of Humanities

Rules of the Teacher of Highest Grammar Class

Rules of the Teacher of Middle Grammar Class

Rules of the Teacher of Lowest Grammar Class

Rules of the Scholastics of the Society

Instruction for the Two-Year Review of Theology

Rules for the Teacher's Assistant

Rules for Extern Students

Rules of the Academy

Rules of the Moderator of the Academy

Rules of the Academy of Theologians and Philosophers

Rules of the Moderator of the Academy of Theologians and Philosophers

Rules of the Academy of Students of Rhetoric and Humanities

Rules of the Academy of Students of the Grammar

The Album of the Sodality of Virgin Mary

(Re)discovering the Album

The Congregation Devoted to Virgin Mary in Cluj – Mănăştur

The Analysis of the Album

The Social Status of the Students

The Place of Origin and Ethnic Origin of the Students

Conclusions

Annexes

Bibliography

Bibliography

1. Album sodalitatii Natae Reginae Angelorum Authoritate Apostolica Kolos Monostorini in Residentia Societatis Jesu erectae, manuscris.
2. Apáczai Csere János, Az iskolák fölöttébb szükséges voltáról..., (ed.) Szigethy Gábor, Budapest, 2003, disponibil și online la adresa:
<http://mek.oszk.hu/05000/05038/html/index.htm>
3. Apor Péter, Metamorphosis Transylvaniae, Editura Kriterion, București, 1978.
4. Balázs Mihály, Dávid Ferenc életútja, Keresztény Magvető, anul 114, nr. 2, 2008, p. 173-202.
5. Balogh Jolán: Kolozsvári kőfaragó műhelyek. XVI. század., Budapest, 1985.
6. Barta Gábor, Rege, voievod, principe, Transilvania văzută în publicistica istorică maghiară, Miercurea-Ciuc, 1999, p. 108 – 113.
7. Békefi Remig, A káptalani iskolák története Magyarországon 1540-ig, Budapest, 1910.
8. Benczédi Gergely, A Kolozsvári Unitárius Kollégium vázlatos története, Kolozsvár, 1901.

9. Benda Kálmán, Az 1568. évi tordai országgyűlés és az erdélyi vallásszabadság, Erdélyi Múzeum, vol. 56, 1994, p. 3 - 7.
10. Benda Kálmán, Kenéz Győző, A Ráday Gyűjtemény évkönyve, VI, Budapest, 1989, p. 210-232: (Páter Helesfēni András) jezsuita szerzetes jelentése az erdélyi vallási helyzetről és arról, hogyan lehetne megerősíteni a fejedelemségben a római katolikus egyházat, 1650
11. Bikfalvi Géza, Vitás kérdések a jezsuiták kolozsvári Báthory egyetemének alapítása és működése körül, Jezsuiták Magyarországon és a világ más részein, Budapest, 2009, p. 82–95
12. Binder Pál, Dávid Ferenc családja: a kolozsvári Hertel nemzetség, Keresztény Magvető, anul 85, nr. 2 - 3, p. 104 - 124.
13. Bíró Gyöngyi, Az unitárius egyházi értelmiség könyvtárai a 16-17. századi Kolozsvárott, Keresztény Magvető, 2000, 106/ 1/ 4, p. 35 – 50.
14. Bíró Vencel, A kolozsmonostori belső jezsuita rendház és iskola Bethlen és a Rákoczy fejedelmek idejében, Cluj - Kolozsvár, 1931.
15. Bodor András, Újabb adatok egy négyszázéves perről, Keresztény Magvető , 1971, 77, nr. 1-2.
16. Bodor András, A vallásszabadság és a kolozsvári unitárius iskola Keresztény Magvető, 1993, nr. 99/ 1.
17. Boga Alajos, A katolikus iskolázás múltja Erdélyben, 1940.
18. Boros Fortunát P., Az első erdélyi törvénykönyv és a katholicizmus, Cluj – Kolozsvár, 1930.
19. Buzogány Dezső, Ősz Sándor Előd, Együttélés a felekezetek és etnikumok között a 17–18. századi Hunyad–Zarándi Református Egyházmegyében, Vallás és etnikum Közép-Európában, Pécs, 2008.
20. Călători străini despre țările române, Vol.II, București, 1970
21. Cameron Euan, The Sixteenth Century, Oxford 2006.
22. Dăian Diana-Maria, Benefactricum hujus congregationis et ex singulari congregationis benevolentia admissarum, Journal of Romanian Literary Studies, vol. 9, 2016, p. 326 -337.
23. Erdély története, Akadémiai Kiadó, Budapest 1986.

24. Erdélyi és hódoltsági jezsuita missziók, I/1, Szeged, 1990. Erdélyi országgyűlési emlékek (EOE), Budapest, 1876, vol. II.
25. Erdélyi könyvesházak, II: Kolozsvár, Marosvásárhely, Nagyenyed, Szászváros, Székelyudvarhely, Szeged, Scriptum Kft., 1991
26. Erdélyi történelmi adatok, 1855, vol. I.
27. Farkas Gábor, Magyarországi jezsuita könyvtárak 1711-ig, II, Nagyszombat, Szeged, Scriptum Kft., 1997.
28. Farrell Allan P. S.J. (în traducerea lui), The Jesuit Ratio Studiorum Of 1599, Washington, D. C. , 1970.
29. Fasciculus Rerum Scholasticarum Collegii Claudiopolitani Unitariorum, 1626-1696, Szeged ,1997.
30. Fasciculus Rerum Scholasticorum, vol. III, manuscris nepublicat, aflat în Biblioteca Unitariană din Transilvania.
31. Fazakas István, Tanügyi rendszerek Erdélyben a XVIII. század végéig, Csíkszereda, 2006.
32. Fazoli Sándor, A kolozsvári jezsuita kollégium kialakulása, Magiszter, 3, 2008.
33. Ferenczi Zoltán, Adatok az iskolai színjáték és Felvinczi György életéhez, Irodalomtörténeti Közlemények VII, 1, 1897.
34. Fodor Pál, Magyarország és a török hódítás, Budapest, 1991.
35. Fraknoi Vilmos, Erdődi Bakócz Tamás élete, Budapest, 1889, varianta digitalizată (<http://mek.oszk.hu/05700/05734/html/index.htm>)
36. Gáll Erwin et alii, La răscruce de drumuri. Date arheologice privind teritoriul oraşului Cluj-Napoca în secolele X-XIII, Cluj – Napoca, 2010
37. Gál Kelemen, A Kolozsvári Unitárius Kollégium története (1568-1900), Cluj, 1935.
38. György Lajos, A kolozsvári római katolikus Lyceum-könyvtár története (1579-1948), varianta digitală: <http://mek.niif.hu/03100/03186/html/index.htm>.
39. <http://jezsuita.hu/nevtar/thomany-matyas/>
40. <http://panteon.unitarius-halo.net/pantheon/hunyadidemeter.htm>
41. Institutum Societatis Jesu, auctoritate congregationis generalis XVIII. meliorem in ordinem digestum, auctum et recusum, 1757, vol. I.

42. Jakab Elek, Kolozsvár története, Kolozsvár, 1870 - 1888, varianta digitală: <http://mek.oszk.hu/06200/06278/pdf/>
43. Jakab Elek, Néhány adat Blandrata György élete és jelleme ismeréséhez, Keresztény Magvető 1877/1 , p. 1 – 32.
44. Jakó Klára, Az első kolozsvári egyetemi könyvtár története és állományának rekonstrukciója 1579—1604, Scriptum Kft., Szeged, 1991.
45. Jakubinyi György, Romániai katolikus, erdélyi protestáns és izraelita vallási archontológia, Kolozsvár, 2010, p. 23 – 42.
46. Juhász Kálmán, Két kolozsmonostori püspököt a XVI. században, Erdélyi Múzeum, 1933, vol. 38, p. 424 – 445.
47. Kempelen Béla, Magyar nemes családok, Budapest, 1911, vol. 1 - 11.
48. Kénosi Tózsér János, Uzoni Fosztó István, Az Erdélyi Unitárius Egyház története, Kolozsvár, 2005.
49. Kovács András, A kolozsvári Farkas utcai templom és kolostor jezsuita korszaka, Erdély reneszánsza, vol. I, Kolozsvár, 2009.
50. Kruppa Tamás, Kísérletek Erdély rekatolizációjára. Tervek az erdélyi püspökség visszaállítására Báthory István és Zsigmond idejében, Magyar Egyháztörténeti Vázlatok. Regnum, 2002, 1/4, p.39-77.
51. Kulcsár Péter, Humanista történetírók, Budapest, 1977.
52. Lakatos Artur, A kolozsvári egyházi iskolák helye és szerepe az erdélyi magyar közművelődésben, Tudás Menedzsment, IX, 2, 2008, p. 99 – 108
53. Lakó Elemér (compiled by), The Manuscripts of the Unitarian College of Cluj/Kolozsvár in the Library of the Academy in Cluj-Napoca, Szeged, 1997.
54. Leges Illustris Scholae Bremensis în Fontes Rerum Scholasticorum, vol. II, paginile 5 – 15, nepublicat, aflat în Biblioteca Unitariană din Transilvania.
55. Lukács Ladislaus (edidit), Monumenta Antiqua Hungariae, vol. I - III, 1969.
56. Lukács Laszlo S.J., Catalogi personarum et officiorum provinciae Austriae, vol. I – III, 1978.
57. Lukács Olga, Bevezetés az erdélyi református iskolatörténetbe, Kolozsvár, 2008
58. Magyar történeti szöveggyűjtemény, 2/1, Budapest, 1968.

- 59.** Makkai László (coord.), Erdély öröksége. Erdélyi emlékirók Erdélyről II. Sárkányfogak 1572 – 1602, Budapest, 1941.
- 60.** Martonffy Andrea Pontecorvo, The Early Counter Reformation In Hungary: Jesuits, Papal Nuncios And The Hungarian Lands, 1550-1606, Chicago, 1980 (teză de doctorat)
- 61.** Mikonya György, Philipp Melanchthon, a tanító (1497 - 1560), Magyar pedagógia, 98, nr. 3, 1998, p. 231 - 237.
- 62.** Mohay Tamás, Egy ünnep alapjai. A csíksomlyói pünkösdi búcsú új megvilágításban, Tabula, 2000/3 (2), p. 230 - 256.
- 63.** Molnár Antal, Egyetem volt-e a kolozsvári „Báthory-egyetem?”, Lehetetlen küldetés, Budapest, 2009.
- 64.** Monumenta Vaticana Hungariae, vol. I, Registra quinque annorum de ecclesia Transsylvania sive partibus Transsylvanis subcollectorum 1332-1337, Budapest, 1884.
- 65.** Nagy Iván, Magyarország családai, vol. I – XII + 1, 1857 – 1868.
- 66.** Nagy János, Dávid ügyét érintő naplószerű feljegyzések 1579-ből, Keresztény Magvető, 107, 1, 1879.
- 67.** Nagy Róbert, Rüszt-Fogarasi Enikő, Ablakok a múltba, Kolozsvár, 2012.
- 68.** O'Malley John W., S.J., How the First Jesuits Became Involved in Education, The Jesuit Ratio Studiorum: 400th Anniversary Perspectives. Vincent J. Duminuco, S.J., Ed. New York: Fordham University Press, 2000, p. 56 – 74.
- 69.** **Páll – Szabó Ferenc (coord.)**, O istorie a maghiarilor, Cluj, 2014.
- 70.** **Páll – Szabó Ferenc**, Colegiul și seminarul iezuit din Cluj în perioada 1579 - 1588, Anuarul Școlii Doctorale „Istorie. Civilizație. Cultură”, vol. VI, Cluj – Napoca, 2012.
- 71.** **Páll – Szabó Ferenc**, Georgius Felvinczi – începuturile teatrului profesionist din Transilvania, <http://corbiialbi.ro/index.php/calimara/264-georgius-felvinczi-8211-inceputurile-teatrului-profesionist-din-transilvania/>
- 72.** **Páll -Szabó Ferenc**, Aki megelőzte korát: Felvinczi György, Korunk, 2016/6, p. 78 – 81

- 73.** Páll -Szabó Ferenc, Scoala din Cluj între 1615 și 1660 – fără placă memorială, <http://corbiialbi.ro/index.php/contact/430-scoala-din-cluj-intre-1615-si-1660-8211-fara-placa-memoriala/>
- 74.** Pavur Claude, S.J., The Curriculum Carries the Mission: The Ratio Studiorum, the Making of Jesuit Education, and the Making of the Society of Jesus, New Jesuit Review, 2010, vol. 2, no. 5.
- 75.** Péter Katalin Tolerancia és intolerancia a 16. századi Magyarországon, Budapest, 2006
- 76.** Péter Katalin, Transilvania văzută în publicistica istorică maghiară, Miercurea-Ciuc, 1999, p. 114 – 120.
- 77.** Pokoly József, Az Erdélyi Református Egyház története, Budapest, 1904, vol I.
- 78.** Pop Ioan - Aurel, Bolovan Ioan, Istoria Transilvaniei, Cluj – Napoca, 2013.
- 79.** Pop Ioan – Aurel, Cultural Diffusion and Religious Reformation in Sixteenth-century Transylvania: How the Jesuits Dealt with the Orthodox and Catholic Ideas, 2014.
- 80.** Pop Ioan - Aurel, Începuturile: Colegiul iezuit din 1579 – 1581, Istoria Universității "Babeș-Bolyai", 2012, p. 12-29.
- 81.** Pop Ioan - Aurel, Lăpădatu Liana, Les débuts de l'Université moderne à Cluj : le Collège jésuite entre 1579 et 1581, Transylvanian Review nr. 4/2009.
- 82.** Popa Aura, Activitatea misiunii iezuite din Oradea, Revista Bistritei, XIV, 2000, p. 168 – 173.
- 83.** Popa Aura, Activitatea misiunii iezuite din Transilvania 1579-1600, Cluj-Napoca, 2007.
- 84.** Ratio Studiorum, varianta online: <http://www.bibliotecaleonexiii.it/ratio.htm>
- 85.** Robert R. Rusk, The Doctrines of the Great Educators, revised and enlarged, Macmillan, London, 1918, p. 62-88.
- 86.** Shore Paul , Fragmentum Annuarium Collegii Societatis Iesu Claudiopolitani: The Account of a Jesuit Mission in Transylvania, 1659–1662, Reformation & Renaissance Review, 2006,p.83 - 106
- 87.** Shore Paul, Mano a Mano: Baroque Jesuits and Calvinists (1635-1700), One in Christ, Vol.46, No.1, 2012, p. 58 – 95.

- 88.** Sáros Gábor, A kolozsvári Református Kollégium Könyvtára a XVII. században, Szeged, 1991.
- 89.** Staud Géza, A magyarországi jezsuita iskolai színjátékok forrásai, I: 1561 – 1773, Budapest, 1984.
- 90.** Stoll Béla, Felvinczi György versei, Irodalomtörténeti Közlemények, 58, 3, 1954, p. 334–337
- 91.** Szabó András Péter, A dési per történeti háttér, Egyháztörténeti Szemle, vol. 4, nr. 2, 2003, varianta digitală:
<http://www.unimiskolc.hu/~egyhtort/cikkek/szaboandraspeter.htm>
- 92.** Szabó K. Attila: Magyar neveléstörténeti kronológia különös tekintettel Erdélyre, Magiszter, 2004, 2, p. 112 – 126.
- 93.** Szalay László (edit.), Magyar történelmi emlékek, vol. II: Gróf Bethlen Miklós önéletírása, Pest, 1858.
- 94.** Szamosközy István, Erdély története, Európa Könyvkiadó, 1981, varianta online la adresa:
<http://images.kerekgyarto.multiply.multiplycontent.com/attachment/0/TTRAIwoocPgAAAlFgTE1/Szamoskozy%20Istvan%20-%20%20Erdely%20tortenete.pdf?key=kerekgyarto:journal:255&nmid=406340362> .
- 95.** Szász János, Dávid Ferenc, Budapest, 1982.
- 96.** Szegedi Edit, A reformáció Kolozsváron , Keresztény Magvető, 2007, tom. 113, nr. 1, p. 1 - 40.
- 97.** Szilágyi Sándor (coord.), Erdélyi országgyűlési emlékek, Budapest, 1877, vol.I - VII.
- 98.** Szinnyei József, Magyar írók élete és munkái, varianta digitală:
<http://mek.oszk.hu/03600/03630/html/v/v29984.htm> .
- 99.** Szögi László, Régi magyar egyetemek emlékezete, Budapest, 1995.
- 100.** Szögi László, Varga Júlia, A szegedi tudományegyetem és elődei története, partea I, A Báthory-egyetemtől a Kolozsvári Tudományegyetemig 1581–1872, Szeged, 2011.
- 101.** Tanner Mathias, Societas Jesu Usque Ad Sanguinis Et Vitae Profusionem Militans, In Europa, Africa, Asia, Et America, Contra Gentiles, Mahometanos, Judaeos, Haereticos, Impios, Pro Deo, Fide Ecclesia, Pietate Sive Vita, Et Mors Eorum, Qui Ex Societate Jesu in causa Fidei, & Viirtutis propugnatae, violentâ morte toto Orbe sublatis sunt, Pragae, 1675.

- 102.** Tonk Sándor, Erdélyiek egyetemjárása a középkorban, Bukarest, 1979.
- 103.** Török István, A kolozsvári ev. ref. collegium története, Kolozsvár, 1905.
- 104.** Vajna Károly, Hazai régi büntetések, Budapest, 1907.
- 105.** Varga E. Árpád, Kolozs megye településeinek felekezeti adatai 1850-2000, <http://www.kia.hu/konyvtar/erdely/erd2002/cjfel02.pdf>
- 106.** Varga Júlia, A kolozsvári jezsuita gimnázium és akadémia hallgatósága 1641-1773 (1784), Budapest, 2007.
- 107.** Varga Júlia, Katolikus közép- és felsőoktatás erdélyben a 17. századtól a 19. század közepéig, Budapest, 2007, teză de doctorat.
- 108.** Vásárhelyi Judit, Ismeretlen XVI. századi jezsuita nyomtatvány a Heltai-műhelyből, în Magyar könyvszemle, vol. 3, 1983, p. 264 – 272.
- 109.** Vasile Rus, Operarii in vinea domini, Vol. I - II, Cluj, 2007.
- 110.** Vasile Rus, Pro Scientiarum Academia. Calvaria și școlile iezuite din Cluj (sec. XVI-XVIII), Cluj-Napoca, 2005.
- 111.** Veress Endre, A kolozsvári Báthory-egyetem története lerombolásáig, 1603-ig, Erdélyi Múzeum, 1906.
- 112.** Veress Endre, Oklevéltár a kolozsvári Báthory-egyetem történetéhez (1579-1603), în Erdélyi Múzeum, Kolozsvár, 1906.
- 113.** Veress Endre, Annuae Litterae Societatis Jesu de rebus Transylvanicis temporibus principum Báthory (1579-1613), Budapest, 1921.
- 114.** Veress Endre, Erdélyi jezsuiták levelezései és iratai a Báthoryak korából. Kolozsvár, 1911.